

Jaroslav Durych
BOŽÍ DUHA

Osoby

ON, starý muž
ONA, mladá žena

Odehrává se v pusté, vylištěné krajině, rozbitém chrámu
a ve světnici opuštěné chalupy.

I. OBRAZ

Pustý kraj. Chrám. Na sklonku dne.

ON:

Ale co jsem tam chtěl?

ON (*vnitřní hlas*):

Oh, ty ubohé stáří: Jak ochotně sestupuješ ze své výsosti na mrchoviště marných přání a snů: Jak rádo se vracíš tam, kam nemáš! A proč? Kam to utíkáš? Tím si přece nic nevyvzdoruješ. Či se snad chceš ještě vyplakat nad přeludy svých nedokonaných hříchů? Chceš je dráždit a plašit jako roj vzteklých much a dočkat se toho, že se zblázníš?

ON:

Co jsem tam chtěl? Hledat samotu, zapomenutí a potřebný klid, léčit tělo i duši a přemýšlet o posledních věcech člověka, jak se zajisté sluší mému věku? Bylo to horší. To, co mě hnalo na tak podivnou pouť, byla bezbožná lítost, která stárnutím zjedovatěla, a rouhavý vzdor. A bylo mi z toho leckdy úzko, neboť živým jsem nedůvěřoval a před mrtvými bych se za to byl styděl. Ale co! Už jsem šel.

Přivykal jsem pohledu na začarované osady, podobné spíše smutečným shromážděním bloudících duší než sídlištím živých tvorů, i na opuštěná a zaplevelená pole, po kterých nepoletovaly ani vrány, a každý můj krok vyvolával ozvěnu, vybízející k ustavičné modlitbě za zemřelé nebo připomínající nějakou nekonečnou a bolestnou litanii. Pootevřené dveře, a za nimi mlčenlivá a děsivá tma. Květináče za okny, a v nich květiny až do hněda uschlé. Místo záclon se tam houpany pavučiny. A byly tam vyvrácené ploty, kůly bez přivázaných koz, boudy bez psů, stromy, se kterých nikdo neočesával ovoce, a pochmurně velkolepé háje kopřiv a různého býlí, kterým příroda nahrazovala lidský život či spíše snad zahlazovala jeho stopy. Všude velebně vládlo mrtvé ticho, všude seděla smrt, každý dům se podobal hrobce, všecko zírало do věčnosti.

A viděl jsem nebe a oblaka, osamělejší, než jsem kdy byl já sám, a bylo mi smutno a cosi mi našeptávalo:

ON (*vnitřní hlas*):

To je ona! Tam! Vidíš? Jen se podívej? Nepoznáváš ji? Což se opravdu nepamatuješ ani na její šaty, ani na její tvář, ani na to, jak stála, když shlížela, přidržujíc se zlatých bran Boží duhy, do tvých chlapeckých snů?

ON:

Copak víš, je-li živa? A není-li mrtva, jistě zestárla tak, že nic by nás nezarmoutilo tak zle jako to, že jsem přišel až teď.

ON (*vnitřní hlas*):

To se nebojíš říci? A kdyby, jak říkáš, byla umřela, nemusil bys teď za ní běžet a hledat a líbat ten hrob, či spíše se prohrabávat prsty, loktem a paží i hlavou až k ní? Jen si pospěš a nezastavuj se! Buď teď nebo nikdy!

ON:

A kam to mám jít?

ON (*vnitřní hlas*):

Hledáš vidění krásy, hledáš vidění nesmrtelnosti, hledáš vidění slávy a takhle se ptáš? Jen jdi! Jdi!

ON:

Co to? Stranou nad smrčím zazářilo zlaté bodavé světlo. Bylo nehybné, neztrácelo se a prudce mě oslňovalo. Vysoký smrk držel v náručí nejpůvabnějších a nejvyšších větví velikou šišku. Z té sršel ten jas. Jako kdyby ta šiška byla věděla vše a sama mi ukazovala kam a kudy mám jít. A byl jsem tak zmaten, že jsem zakopl, nedívaje se na svou pozemskou cestu, a kdybych byl - vyděsil jsem se. Ano, byla to zmije.

Takhle tedy mě přijal ten zakletý kraj. První, kdo mě tu vítal, byla zmije.

V jaké tajemné spojitosti byl záluďný třpyt té zářící šišky s tou šerednou zmijí? Což kdyby ta zmije mi opravdu ukazovala ať už cokoliv? Překážela-li mým krokům, jistě sřežila ráj.

A cosi na mne sáhlo. A viděl jsem nebe. Bylo vznešené, ale strašlivé jako obraz dohořívajících mrtvol. A viděl jsem hory, podobné sopkám nebo osaměle stojícím

průčelním zdím pobořených chrámů. A viděl jsem úval, pohřížený ve fialovém sínu a v úžasném nepochopitelném tichu. Ale ať jsem se tomu vyhýbal, odvraceje od toho oči a boje se toho, nebylo to nic platno. Stranou nad tím úvalem převyšovalo cosi sou září a slávou i paprsky zapadajícího slunce. Děsilo mě to a táhlo mě to tam jako předtucha něčeho nevýslovného, co se přihází pouze jednou a už nikdy se neopakuje. Zdálo se mi, že padnu a umřu. Ale musil jsem jít a třeba se plazit k té zářící velkoleposti.

Změna prostředí chrámu

Vzal jsem za kliku, pokřížoval se, zavřel za sebou dveře.

Privítala mě těžká zatuchlá tma. Hledal jsem oltář, ale neviděl jsem nic než strhané, houpající se a zčernalé pavučiny. Ale zato jsem cítil těžký, dusivý puch jako výstrahu nečistých temnot, které zastřely chrám. Zdálo se mi, že se po mrtvé dlažbě něco proti mně plazí. Co to? Přízrak pomatenosti? Nebo nečisté kouzlo? A zdálo se mi, že jsem na místě nepožehnaném a už nevjdou živ.

Varhany. Proud světla zasáhl rakev

Ach! To je to! Tak tohle jsem hledal! To je tedy ten hrob, to je tedy ta mrtvá! Ano, teď už mám vše. Tak co?

ON (*vnitřní hlas*):

Jakpak a odkud víš, že v té páchnoucí rakvi je právě ta bytost, která shlížela, přidržujíc se brány nebeské duhy do tvých chlapeckých snů? Což je-li v ní muž? Nebo prašivý pes? Jen odtrhni víko a sáhni si dovnitř!

ON:

Snad přece má pouť měla jakýsi nepředvídaný, ale rozumný důvod. Mám vykopat hrob, pohřbit jakési tělo a vyčistit chrám.

Hudba

Tuba mirum spargens sonum
per sepulcra regionum
coget omneš ante thronum -

ON:

Hroby tvorů i krajin. Hroby hříchů i utrpení. Hroby oblak a hor. Hroby hrobů.

Změna prostředí. Pustý kraj.

I vyšel jsem z chrámu. Odnikud nezaštěkal pes ani vrány nezakrákaly, jen vysoko, převysoko letěly divoké husy, odnášejíce s sebou poslední zlatou září, a kraj jako by se byl při tom svíjel hrůzou. Šel jsem. Obloha byla jasná a svítil i přibývající měsíc i úplně bílý a hladký prach na silnici.

Stále jsem šel a už se mi zdálo, že opravdu spím a jen ve spánku pozoruji dosti veliký dům a nevím, zda mám či nemám tam vstoupit. Pak jsem neviděl nic, ještě se mi však podařilo zavřít za sebou dveře.

Změna prostředí. Světnice opuštěné chalupy.

Pootevřeným oknem nahlížela dovnitř veliká jasná hvězda.

On zůstane stát nad prázdným rozházeným lůžkem.

ON (*vnitřní hlas*):

Kdopak asi tu ležel a kde se teď toulá! Je živ? Možná že sám z té postele nevstal. Možná že ho z ní stáhli. A neleží snad nyní v té rakvi a není to snad mým nepochopitelným úkolem nebo trestem, abych se jím teď zabýval jako jedinou věcí, pro kterou jsem sem přišel?

On uléhá. Hudba. Sen.

II. OBRAZ

Světnice opuštěné chalupy. Noc.

Ona vejde.

ON:

To je dost, že už jdete!

ONA:

Odpusťte! Nevěděla jsem, že už dnes přijde host.

ON:

Kde jste byla tak dlouho?

ONA:
A zmeškal jste něco?
ON:
Jistě více než vy.
ONA:
Snad vám nebylo smutno?
ON:
Asi tak, jako vám.
ONA:
Copak vy o tom víte!
ON:
Nehněvejte se! Nevím, co mě sem táhlo a proč právě sem. Přišel jsem až za tmy a byl jsem tak utrmácen, že jsem hledal jen kout, kde bych padl a pošel. Kdepak jste byla?
ONA:
Krást.
ON:
A nesete něco?
ONA:
Je toho málo. Kohout a dvě slepice, to ostatní asi už sežraly lišky.
ON:
Copak tu bydlí ještě nějakí lidé?
ONA:
Ne. Nikde tu nevidíte ani kulhavou kočku. Mohu už zmizet?
ON:
Proč?
ONA:
Abych vám nepřekážela.
ON:
Snad nemáte strach? Prosím vás. Vždyť jsem tak utrmácen, že bych nemohl vstát, ani kdyby už začal hořet pode mnou slavník! Copak takové statečné děvče by mě od sebe neodehnalo jako chromého psa?
ONA:
Nu, na tom by nezáleželo. Pannou nejsem už dávno.
ON:
Ach!
ON (*vnitřní hlas*):
Ach, jen si ji chyt', abys třebaš jen na okamžít mohl zabořit tvář do těch pekelných vlasů a líbat ty rty! Jen jdi! Vždyť jí můžeš jen obnažit klín, pak jí podříznout hrdlo a nechat ji vykrváct.
ON:
Neposadíte se?
ONA:
Mám před vámi strach.
ON:
Proč?
ONA:
Jistě jste dobrý, ale nevím, kdo jste.
ON:
Už vám rozumím. Myslíte, že jsem ďábel.
ONA:
Ach ne!
ON:
Ten také je dobrý. Aspoň někdy.
ONA:
Ne! Nehněvejte se! Mám opravdu strach. Vždyť mě můžete vyhnat.
ON:
Hm! Stále jen vyhnat. Mně se začíná zdát, že to chcete. Jenže já bych vám nevyhověl. Nevím, jak se to dělá, a nechci to vědět. Rád bych věděl jen to, co byste teď v noci dělala.

ONA:

Sebrala bych se a zůstala až do rána na hřbitově.

ON:

Na hřbitově? Proč právě tam?

ONA:

Za těch posledních let se tam lidé neodvážili ani ve dne, a vím, že teď v noci ani vám by se nezachtělo za mnou až tam.

ON:

To byste se tedy mýlila. Jsem hrobník.

ONA:

Milostivý pán si dělá ze mne blázný.

ON:

Zítřka vás o tom přesvědčím. Máte kopáč a rýč?

ONA:

Co chcete dělat?

ON:

Co se s tím dělá! Vykope se tím jáma a pak se už do ní hodí cokoliv. Nechápete to?

ONA:

O čem to vlastně mluvíte?

ON:

Byl jsem v sousední vsi a v kostele před oltářem jsem našel rakev. Nevím, co je v té rakvi, ale teče to. Zapomněli to asi pohřbít. Není vám zima?

ONA:

Ach tak! A vy byste chtěl tu mrtvolu pohřbít?

ON:

Ovšem. Proto jsem přišel.

ONA:

A proč právě vy?

ON:

Kdo jiný než já? Živí lidé tu nejsou a čerti ji nevynesou.

ONA:

A to jste sem přišel jen proto?

ON:

Divíte se mi? Neměl-li bych se spíš já divit tomu, že byste teď v noci šla na hřbitov!?

ONA:

Nemohla bych nic jiného dělat. Než bych teď této noci šla tam na tu stranu, raději bych se nechala hodit do té jámy.

ON:

Proč? Copak tam straší?

ONA:

Ano. Dnes svítí měsíc.

ON:

Jste náměsíčná?

ONA:

To nejsem. Ale svítí-li měsíc, vidím mrtvé.

ON:

A právě proto byste šla na hřbitov?

ON:

Ano, tam nejsou ti, kterých bych se bála. Ti to totiž už mají dávno za sebou.

ON:

Pak vidíte asi jen nějaké nepohřbené?

ONA:

Ne všude. Jen tam, blízko hranic.

ON:

A proč vás tak pronásledují? Chtějí něco?

ONA:

Nevím. Nechci to vědět a nechci už na to ani myslet.

ON:

Nějakí známí?

ONA:

Moje matka a teta.

ON:

Co se jim stalo?

ONA:

Byly zabity na útěku. A já byla při tom.

ON:

Kdo je zabil?

ONA:

Raději se neptejte! Nerada bych vás urazila.

ON (*vnitřní hlas*):

A tu se mi zdálo, že i v nedotknutelné knize života se obrátil list směrem zpátky a nemohl jsem to pochopit, neboť přece jsem cítil, že jsem ještě živ a nikoliv mrtev. A kdyby jen to! Proč se mě to tak dotklo? Copak to byl list můj? Z toho, co na něm bylo napsáno, mne se vůbec nic netýkalo a nyní jsem viděl, že právě ten list je přede mnou porovnáván s listem života mého.

ON:

Vám se nestalo nic?

ONA:

Nic tak zvláštního. Jen mi přišlápli tvář a pak - to se dovtípíte.

ON:

Jak se to stalo?

ONA:

Ach, takových věcí bylo tolik, že dnes už to nikoho nezajímá.

ON:

Snad. Ale tohle se týká i mne.

ONA:

Proč?

ON:

Prosím vás, mluvte.

ONA:

Já sama jsem, smí-li se to teď tak upřímně říci, měla při tom všem štěstí. Bylo mi totiž dopřáno, abych ležela obrácena očima k matce jen proto, že ten, který si to se mnou vypořádával první, tlačil ke mně svou hlavu z druhé strany. A tak jsem pak mohla vidět i krev, která se jí valila z prsou, a divit se tomu, že ta krev je tak tmavá. Pak jsem viděla její hasnoucí oči. A tu jsem vám úplně zapomněla na všechno, co dělali se mnou. Moje matka se totiž jen zapotácela, padla přede mnou naznak a ani si nepovzddechla. A na jejím obličejí byl takový klid a taková nevýslovná a vznešená krása, že to ve mně až tuhlo a vřelo a vykřikovalo jen pýchou a chloubou. A tu jsem vám nemyslila než na to, že nikdy ani nejtěžší zneuctění mě už nemůže zbavit té nejvyšší cti, že jsem byla a budu její dcerou.

ON:

Závidím vám to.

ONA:

Ach! Copak jste žena?

ON:

.Ne, závidím vám jen to loučení s matkou.

ONA:

Neřekla jsem vám ještě všechno.

ON:

A co?

ONA:

Vždyť jsem musila vidět a slyšet i tetu. Byla hrbatá, připitomnělá, úplně zdětinštělá. Měla strach, nechtěla umřít, ale dělala cestou jako naschvál jen to, co dělají blázni. Kdyby byla šla klidně a aspoň se neohlížela, byly bychom se zachránily. Tak se stalo jen to, co se musilo stát. Když nás zaskočili, chtěla křičet, smlouvat a ani se nedovtípila, že ti dva se těší jen na to, jak jí prostřelí hrb. A když mě pak znásilňovali, začal výt a říčet. A víte, co chtěla? Měla ubožák strach, aby ještě ji neznásilnili právě tak jako mne. A bylo to v lese a ten les se smál. I ptáci se pošklebovali, dokud...

ON:

Něco mi vysvětlete! Co to nechcete vědět? Na co nechcete myslit a čemu se vyhýbáte?

ONA:

Své matce.

ON:

A proč?

ONA:

Ach, copak vy víte, jste přece jen muž! Ona tedy je mrtva. Ale proč mě tak pronásleduje? Co jí schází? Co chce? Proč se na mne tak dívá, jako kdyby mi vyčítala, že j nemohu umřít: Je mi to hanba a stydím se, nepopírám to, ale co mohu dělat?

ON:

Vy se stydíte za tak veliký zázrak, že jste živa?

ONA:

Ach, za takový bych se opravdu poděkovala!

ON *(vnitřní hlas)*:

Byla opravdu živa. Snad usnula, opírajíc se hlavou o bránu pekla a ještě se neprobudila, třeba musila vstát a jít jako náměsíčná i s rancem své bídy, až došla až sem. Ale proč byla živa? Kdo to o ni měl zájem a proč ji chtěl mít tak podivně poznamenanou?

ONA:

Ale, prosím vás, řekněte mi...

ON:

Co?

ONA:

Proč právě vy?

ON:

Nevím. Asi jen z nedopatření. Chtěl jsem na stará léta dělat ze sebe blázna a trochu si zapoustevničit, tak jsem přišel až sem, a to je to nedopatření. Teď to tedy už vidím a raději jdu.

ONA:

Kam?

ON:

Nevím. Kamkoliv. Do Potvorova, strašit čerty a vrány.

ONA:

Snad jsem vás neurazila?

ON:

Ne. Je to váš dům, vaše dědictví po rodičích, a já nemám práva rušit váš klid.

ONA:

Nepůjdete!

ON:

Už jsem řekl.

ONA:

A to bych se na to podívala.

Ona mu vytrhne z ruky zavazadlo a zabrání mu v odchodu.

ON:

Nu, to bude poustevničení!

ONA:

Přejete si snad něco?

ON:

Nic, pokřižujte se a už, prosím vás, spěte!

Hudba. Ona odchází, vidíme ji spolu s nim, jakoby v dálce a polotmě, jak se svléká a mizí. Sen.

ON *(vnitřní hlas)*:

A zdálo se mi, že ta noc je tak krásná, že už nikdy se nedožiji noci krásnější. Chvělo se to tu bledým měsíčním světlem, sladkým jiskřením slz, tichou důvěrou mrtvých a vznešenou nedočkavostí dosud skrytého milosrdenství a budoucí slávy. A srdce se rozšiřovalo tak mocně, že krev už cítila mdlobu jako v blízkosti smrti, a byl bych si přál se proměnit v rámování toho věrného okna, kterým za šťastných dnů se blaženě

smály oči dívčiny zevnitř a za noci nakukovaly hvězdy dovnitř, nebo v některý z trámů, které držely strop, plný moudrosti, vševědoucnosti a tesklivé krásy. A ty hvězdy mě pozorovaly, ty oči se smály, i trámy se probudily, ale neřekly nic. Jen na dosah ruky spí vedle mne ta, jejíž tělo i duše byly trvale poznamenány všemi hrůzami zneuctění a palčivé hanby, která jistě jí překroutila všechny vnitřnosti, vykořenila všechny opory srdce a ztrhala chřtán. Čím byla ta bytost? Přišla potají, obávajíc se i vlastního stínu, ale přece jen přišla, a jistě si přinášela více pýchy a sebevědomí než šatů a prádla, třebaš věděla, zůstane-li tu, že tu klesne a zajde jako olezlá myš. A chtěla tu zůstat a byla by obětovala své zmučené tělo a raněný stud, jen aby si vykoupla vzduch rodného místa, kus oblohy, ohraničený dvěma rameny hor, a postel své matky. Jak se svlékala při měsíčku! A proč jen, ach, proč mě nechtěla pustit!

III: OBRAZ

Světnice opuštěné chalupy. Ráno. .

ONA:

Tak co se vám zdálo?

ON:

To víte! Jen pošetilosti.

ONA:

Směla bych vědět, čemu říkáte pošetilosti?

ON:

To vám nepovím, ale chcete-li, ukážu vám to.

Přistoupí k ní a nečekaně jí vroucně políbí ruku.

ONA:

Kdo jste?

ON:

To bych také rád věděl.

ONA:

Nejste kněz?

ON:

Jak vás, prosím vás, mohlo něco takového napadnout?

ONA:

Jen se nevytáčejte! Jste? Nejste?

ON:

Jsem vdovec.

ONA:

Co z toho? Kněz zůstává knězem. Ale nejste-li knězem, jistě jste jím měl být.

ON:

Snad bych se jím byl stal. Ale pak se mi zdálo, že bych přece jen potřeboval aspoň nějakou zkoušku, abych nejednal z nevědomosti, dokud neužiji to, co je na druhé straně. Chtěl jsem tedy jít na zkušenou a navštívit ďábla. Tak jsem šel.

ONA:

A proč jste sem přišel?

ON:

Je tu přece tak krásně!

ONA:

Nevím, čemu se posmíváte...

ON:

Své bídě.

ONA:

Co byste chtěl?

ON:

Nikdy se mi nepodařilo nalézt ve světě to, z čeho bych byl měl zavrať nebo co by mě bylo ať ušklo či uhranulo... Až teprve zde! Je tu tak krásně! Jako kdybychom právě vyšli z hrobu a na obličejích si viděli všechno, co jsme dělali tam, kde jsme musili žít, i s tím, co nás zarmucovalo, a teď už to přešlo. A jsme tu tak sami, jen my, vy a já, jako kdybychom měli být společně vyslýcháni a souzeni tak, že vy byste odpovídala a prosila za mne a já zase za vás. Už víte, co chci?

ONA:

Znáte mě? Myslíte si, že víte, co jsem?

ON:

Vím, nevím. Co na tom!

ONA:

Copak, vás by to nezajímalo?

ON:

Jak chcete.

ONA:

Užila jsem si a ani jsem nezaplatila. Ještě platili mně.

ON:

Ach, odpusťte! Nenadal jsem se...

ONA:

Ani já jsem se nenadála. Sem to přišlo tak náhle, že všechny ty věci se dělaly na objednávku a beze všech námluv a při tom nás popoháněli jen naši a zdálo se mi, že se činili víc, než musili. Nu, naši jsou naši! Komu čest, tomu čest! Odešli bez rozloučení a ještě nás zamkli, aby žádná z nás neutekla. Pak vpadli dovnitř naši předobří přátelé a už byla svatba a svatební noc. Vypadalo jako dobytčí trh. Jedna začala kopat a třískat, jiná kňučela, nastala rvačka a sláma se rozletovala a zdvíhal se prach. Jedné se podařilo rychle přiskočit k oknu a prorazit hlavou obě tabule. Narazila však na ty střepy svým hrdlem, takže nemohla ven ani zpátky a vykrvácela.

ON:

A vy?

ONA:

Proč se ptáte? Vždyť mě vidíte. Nestalo se to, a proto jsem tady.

ON:

Ale chtěla jste, vidíte?

ONA:

Nu, už se to nepodařilo, tak proč o tom mluvit! Vím, že se mi zdálo, že v hrdle mám sklo a slámu a prach, že padám a ležím a někdo mě prošlapuje a dusí a dře. Pak mě obešla smrt, a když jsem se vzpamatovala, už jsem nebyla pannou. Ne, takovou svatbu naše vesnice neviděla už přes tři sta let. Také trvala nepřetržitě celý týden.

ON:

To stačí.

ONA:

Ale potom! To procitnutí! Nikde nic. Co teď? Teď? Jaképak teď? To je přece už věčné. Kam zalézt? Už jsi zalezla tam, odkud nemůžeš nikam. Vždyť to není tak zlé a můžeš být ráda, že jsi v pekle. Jen v pekle! Matka neřekla nic. I teď si mě představovala jako nevinnou oběť, a chtěla mě hájit. Já jsem se jí však hanbou už do očí nepodívala, až při její smrti. Ale to už mě neviděla. Umřela příliš rychle.

ON:

A přála byste si, aby to byla viděla?

ONA:

Jste horší než...

ON:

Proč pláčete? Odpovězte mi a bude vám dobře.

ONA:

Ano. Kdyby to byla tenkrát viděla, nebyla bych se jí musela bát.

ON:

Je to tak krásné, že se toho chci najíst a napít a nadýchat se vás, a třeba se zalknout.

ONA:

Jen se nepřenáhlete! Pak jsem sloužila vašim.

ON:

Mluvte!

ONA:

Jak chcete! Když matku zabili, mě odvedli s sebou. Že prý by mi bylo doma samotné smutno, a proto mi vyhledají místo, kde bude postaráno o mou zábavu tak, abych na útěk nepomýšlela. A to také bylo.

ON:

Nu?

ONA:
Sloužila jsem třem vybraným pánům. Zprvu jsem se jich bála, ale pak jsem se přizpůsobila.

ON:
Co to mluvíte?

ONA:
Nevěříte mi?

ON:
Ne. O tom mě nepřesvědčíte.

ONA:
Chcete slyšet jen to, co vzbuzuje soucit? Ne! Tak bych vás nepodváděla! Musím říci i věci, které vzbuzují hnus.

ON:
Tak jak jste se přizpůsobila! To by se přece na vás poznalo, i kdybyste byla mrtvá. Hledím na vás tak dlouho a vidím jen to, jak jste cudná a krásná.

ONA:
Ach! Nedělejte si ze mne bláznů! Copak se nedovtípíte, jak asi se slouží u tří pánů?

ON:
A vy?

ONA:
Mne to bavilo. Dráždila jsem je a přitom jim působila co nejvíce škod.

ON:
Správně. Vždyť pro vás to byl jediný možný způsob sebeobran.

ONA:
Ale ne proti tomu, co míníte vy. To by bylo pak omluvitelné. Čím je někomu hůře, tím méně chce umřít. To však nebylo to. Ne. Nebylo. Bránila jsem se jen proti své matce.

ON:
Copak jste se jí bála?

ONA:
Ano. Pak už jen jí. Její oči mě pronásledovaly a stále mi vyčítaly: Co to děláš! Všecko to ve mně začalo křičet: Pojď se podívat, a můžeš to za mne dělat sama! A v takové chvíli už mě nenutil k povolnosti strach před těmi lidmi, nýbrž nenávisť k ní.

ON:
Vždyť to nebyla ona. Ne. Nebyla. Nemyslete si, že by byla tak nespravedlivá a špatná a zlá. Ten strach byl jen z toho, že ji máte tak ráda... To by bylo už všecko.

ONA:
Copak toho je málo?

ON:
Pak už nebylo nic?

ONA:
Jen dítě!

ON:
Hoch?

ONA:
Jen děvče.

ONA:
Kdepak je máte?

ONA:
To už nic neví!

ON:
Už umřelo? A kdepak je pochováno?

ONA:
Tam, odkud jsem přišla.

ON:
Snad to musilo být. Ale víte, že se mi teď bude po tom děvčátku stýskat?

ONA:
Vám? Proč?

ON:

Bylo vaše.

Ona odejde. Hudba

IV OBRAZ

Chrám - Hřbitov. Den - Soumrak.

On pohřbívá rakev. Celá akce je podložena koláží hudby a konkrétních zvuků evokujících onu ničivou potopu, která se přehnala touto zemí a zanechala po sobě jako děsivé znamení nepohřbené mrtvé a zpusťované chrámy (rachot tanků, sirény, šrapnely, dávky ze samopalu, výstřely pistolí do týla, pochody, štekot psů, povely německé a ruské, křik a pláč žen a dětí, bučení dobytka, zvuky z koncentráků ... atd). Vše komponovat a ladit tak, aby koláž nebyla jen úzce svázaná s 2. světovou válkou. Celá koláž je možná jakoby přivanuta větrem a zase ve větru mizí a ulétá. Během pohřbívání přijde Ona a mlčky pomáhá. Pak podstoupí. On dokončil práci. Zvuková koláž mizí ve větru. Ticho. Muž se otočí od hrobu — vtom vyrazí hudba + světelná změna. Muž strne, otočí se k hrobu a padne na kolena.

ON (vnitřní hlas):

A náhle jsem uzřel všechny krásy své duše. Byly úžasné. Představovaly všecku blaženost smyslů, všecku němotu opojení, všecku nádheru pomatenosti. Měly podobu lidskou. Jen lidskou? A jak věrnou! Jak dokonalou! Jak úchvatně zjednodušenou! Neměly nohou, neměly rukou ani kostí a šlach. A neměly oči. A neměly úst. Tvář už nebyla rozeznatelná, ústa neměla rtů, z trhlin rozpadlé kůže bledě zářila okostice jako zamžený opál a špinavé slupky, které visely v opuštěných a tesknících šachtách prázdných očních, už poskytovaly jen přístřeší kuklám. Ale mělo to vlasy, a nikoliv krátké. Tedy žena! Ach! Zase! Ty špinavé slupky, které visely ve vyloupených a tesknících šachtách prázdných očí a poskytovaly jen přístřeší kuklám, už mě zahlédly. Zadívaly se až do mého srdce. Ta bezbranná ústa, která neměla rtů, cosi říkala neslyšitelnou, ale překrásnou řečí. Ta mrtvá na mne hleděla tak, jako kdyby byl styk její duše s tím tělem nebyl přerušen dokonale. Ale co vlastně chtěla? Což ji opravdu rozlítostnila krása zlatého dne a vzpomínka na to, čeho zaživa nedosáhla a čeho snad není ani na onom světě? Což prosila o útěchu? Či to byla snad ona, která těšila mne? Ó moci! O velebnosti! O moudrosti Boží! Ó srdce! Už dost!

Zvedá se a pokročí k ní.

ON:

To je dost, že jste přišla! Víte, že jsem chtěl zmizet?

ONA:

Vím, jak bych to nevěděla! Vždyť mám oči. A teď?

ON:

Teď už to nejde. Mohu umřít jen zde.

ONA:

A proč?

ON:

Podívejte se na nebe. Chce slyšet váš hlas, a vaňte si toho, co můžete říci, než umřete! Mluvte!

ONA:

A o čem?

ON:

O tom jak jste to nesla.

ONA:

Musí to být?

ON:

To snad cítíte sama.

ONA:

Jak chcete. Byla jsem při tom, když její hlava prolétla sklem. Než jsem si uvědomila, že bych také tak mohla skočit do toho skla, než jsem popadla dech a než jsem se hnula, byla cesta už zatarasena. A teď vám ten zvuk slyším ještě i dnes. To je ze všeho nejhorší. To nepřejde nikdy. Copak hanba! Hm! Hanba! Ale závist! Ty druhé

se zatím aspoň dosyta vyplakaly a měly jen strach, aby neměly děti. Jen já jsem se nevyplakala. To bylo to nejhorší. Zůstalo to pak ve mně až dodnes.

ON:

Dobře že jste se nevyplakala!

ONA:

Ach! Vám se to mluví! Mně to trvalo noc, celou strašlivou noc, i celý den následující, než jsem úplně pochopila, že je na všechno pozdě. Na všechno pozdě. I na smrt. A Čest? Kdepak čest! Už je po ní. Tady i na věčnosti.

ON (*vnitřní hlas*):

Ach! Už jsem to chápal. Vždyť nebe v těch dnech bylo přece tak krásné! Právě tak jako teď. Jak to vábilo do nekonečných a velebných dálek! Co tady? Jen pryč! Jen se nebát letět! Ne teprve vyskakovat a rozpínat křídla, ale proletět oknem nebo komínem, větrníkem, a třeba i stokou, a se smrtí nevyjednávat! A je-li snad okno už zavřeno, nezastavit se, vrazit do skla a letět, neboť ten, kdo je věrný, jistě přelstí i smrt! A viděl jsem hlavu tak těžkou, že připomínala hlavu dítěte, vyděšeného křečí rodící matky, a pahýly střepein, jejichž mrazivý třpyt tvořil kolem té hlavy zvláštní přízračnou svatozář. A nemohla plakat. Místo slz měla v očích jen střepeiny skla. A nemohla křičet ani odvrátit tvář pro ty střepeiny, vyčnívající i z jejího hrdla. Teď jsem teprve poznal, jak prázdný a neužitečný byl by celý můj život, kdyby nebylo jí.

ON:

Dobře, že se vám nepodařilo včas popadnout dech!

ONA:

Proč? Co z toho máte?

ON:

Na mně přece nezáleží. To hlavní jste vy.

ONA:

Tak! Teď jsem to hlavní! To byste byl měl tenkrát do mne vidět. Dokud mnou trásla jen zloba a pomstychtivost, i ten ubohý hněv byl mi ochranou před utonutím. Pak však přišlo to hlavní. Už jsem byla tak mdlá, že jsem nemohla na nic myslet, nic chtít, ani se hnout, když mé strnulé tělo pod svým břemenem ucítilo, že to není tak zlé, je-li úplně svolné.

ON:

Jen mluvte!

ONA:

Už ne!

ON:

Tak? Pročpak ne? Stydíte se za to, že jste jen žena?

ONA:

Tím se to neomluví.

ON:

A není to milosrdenství, že se právě v té chvíli, kdy se tělu už zdá, že uschne a shoří, náhle po jeho popáleninách jako odměna za utrpení začne rozlévat rozkoš? A proč se jí bránit? Vždyť to nebyl hřích váš.

ONA:

Nu, tohle jsou divy! Ztráta studu a cti není tedy už hanbou, nýbrž obzvláštním milosrdenstvím!

ON:

A co byste chtěla?

ONA:

Copak duše je veš? Je tak bídná a zaneřáděná, že by takové milosrdenství mohla opravdu přijmout?

ON:

Proč by nemohla! Podívejte se! Víme, co je to stud, ale tělo je tělo a víme, co chce.

Tak proč si to zatajovat? A duše? Nu, co? Ať ví, co je život!

ONA:

Jste jistě tak zlý?

ON:

Proč? Co je to život? Rány, kopance, kamenování a plivání do obličejů. To je přece to hlavní a jedině v tom je sláva a čest. Nu, máme to přijmout? Vždyť nemáme na

vybranou! Ovšem, že se nám nechce, ale kdyby se chtělo, bylo by to pak tím, **čn** to vlastně má být?

ONA:

I takovou hanbou, jakou musím teď nést?

ON (*vnitřní hlas*):

Byl jsem nucen se ptát právě tak, jako ona byla nucena odpovídat, neboť kolem nás stálo množství bytostí neviditelných a bylo to uspořádáno jako posmrtný soud. **Ale** kdo ji to soudil? Či kdo se jí směl ještě na něco ptát? Ach, nebyl to soud! Ale co tedy?

Co?

ON:

To je všechno?

ONA:

Snad. Aspoň to nejošklivější.

ON:

Tak to skončíme! Zasypeme to. A pak se pomodlíme!

Oba zasypávají rakev, pak poklesnou a modlí se.

ON a ONA:

Otče náš, jenž jsi na nebesích,
posvěť se jméno Tvé,
přijď království Tvé,
buď vůle Tvá jako v nebi, tak i na zemi.
Chléb náš vezdejší dej nám,
a odpusť nám naše viny,
jakož i my odpouštíme našim viníkům
ochraňuj nás před pokušením
a zbav nás od zlého.

Vater unser im Himmel.

Geheiligt werde deine Name.

Dein Reich komme.

Deine Wille geschehe, wie im Himmel, so auf Erden.

Unser tägliches Brot gib uns heute.

Und vergib uns unsere Schuld,

wie auch wir vergeben unseren Schuldigern.

Und führe uns nicht in Versuchung,

sondern erlose uns von dem Bosen.

ONA:

Amen!

Muž padne ženě k nohám a líba jí střevíce. Žena se zpočátku brání, pak se sklání a klekne k němu. Objektí. Zní hudba. Nakonec do ztracena odvanuta větrem.

ONA:

Co bude, až odejdete?

ON:

Proč? Kam bych měl jít?

ON (*vnitřní hlas*):

A mluvil večerní vzduch. A mluvila tma. I stromy se ohlížely a potok nám zpíval cosi líbezně povznášejícího a podivně zádumčivého. Vyšel měsíc. Byl chladný a neúprosný, ale tichý a krásný jako mlčení smrti. A mluvily stíny. Jako kdyby snad byly věděly mnohem lépe než my, kam jdeme, co chceme a co na nás čeká. Co chtěla ta tma? Co chtěly ty stromy a stíny? Co chtělo to ticho?

V. OBRAZ

Světlice opuštěné chalupy. Večer.

ONA:

Co vás tak trápí?

ON:

To se týká jen mne.

ONA:

Tak přece jsem neprohádala!

ON:

Ale co?

ONA:

Že to přejde. Dověděl jste se, že jsem prašivá ovce. Ach, kdybyste mohl tak pohřbít i mne.

ON:

To bych nemohl. Teď bych vás nedal. Ani mrtvou.

ONA:

Ale, prosím vás, proč?

ON:

To vás nemusí trápit. Vždyť ještě snad neumíráte. Ještě musíte jít se mnou a ukázat mi to.

ONA:

A co?

ON:

Všecko! Všecko! Musím vidět ten kout, který tenkrát měl představovat vaše svatební lože. A také to okno. Všecko, co přitahovalo vaše oči, když je pokoušel pláč.

ONA:

Ale...

ON:

Musím to znát. Tak, abych tam došel i s očima zavázanýma. Chci tam chodit i v noci, a mám-li tu umřít, chci umřít jen tam.

ONA:

Víte, že se vás bojím? Co byste tam dělal?

ON:

Klečel. Hledal vás. Představoval si váš zoufalý stud. Hleděl upřeně na omítku, do všech rohů a koutů a pokradmu pošilhával po těch střepinách skla. Padal únavou na tvář a líbal to místo, kde jste ležela vy

ONA:

Ne. To bych vám nedovolila.

ON:

Ach, copak vy víte, jak je vzteklému psu! Ale, prosím vás, dovedete mě i tam na to místo, kde vám zabili matku a kde vás pak znásilnili?

ONA:

Dost! Už mě to dusí... Co jsem vám udělala?

ON:

Nic. Chci jen svůj díl.

ONA:

Ale co vlastně? Co? Tu hanbu a prašivinu?

ON:

Nechci od vás než to, co vás tíží a bolí. Vždyť jsem po vás tak toužil a hledal vás, čekal na vás a modlil se za vás. Dříve, než jste se narodila. Už od dětských let. Už od toho dne, kdy jste poprvé nahlížela z brány nebeské duhy do mých chlapeckých snů. Ach, kdybych byl věděl, že vás naleznu zde! Popel ještě je horký a srdce se svíjí. Tak proč by se nepokusilo si vynutit to, co tak zoufale hledá! Ten jediný hřích! Ten zázrak všech hříchů!

ONA:

A byl by to hřích?

ON:

Teď tedy už jistě. Ještě včera snad byla by to pro mne bývala hra. Jen chtít. Ale teď už vím, že pro mne jste nedotknutelná. Chci u vás jen sloužit a krčít se v koutě.

ONA:

A jiného nic?

ON:

To mi stačí.

ONA:

Ale proč jste tak skromný?

ON:
Ach, co mohu chtít?
ONA:
Ten zázrak.
ON:
Ne.
ONA:
Bojíte se ho?
ON:
Teď vás vidím už jinde. Teď se pyšníte vším, co je ozdobou blahoslavených, jako na sloupu mramorovém a v oděni zlatém.
ONA:
Ten sloup je jen z hlíny a to odění prorezavělo mou hanbou a prašivinou.
ON:
Jste vysoko, převysoko...
ONA:
Tak mě shodte!
ON:
Ach ne! To by dovedl každý, to je právě to nejžalostnější, že ani ten hřích, který proráží nebe, nelze páchat jen ve vytržení a v závratí ducha, nýbrž jedině tak, jak to dělá i hmyz.
ONA:
A není ten zázrak snad právě jen v tom?
ON:
Kolik jich bylo?
ONA:
Jak... Nu, mnoho.
ON:
Tolik, že jste to radši zapoměla, kolik jich bylo?
ONA:
Na to se nezapomíná! To vím docela přesně. Já nevím, co vlastně jsem, ale vy ze mně asi chcete udělat děvku.
ON:
Prosím vás, co si to představujete? Víte, čím bych se stal? Jen odporným starcem, který propadl náruživosti a topí se v tom, co není už vášní, ale zoufalstvím umírajících.
ONA:
Věříte tomu?
ON:
Ach, jen se mi neposmívejte! Kdybych věděl, kdy umřu! Ale co kdybych tu strašil i několik let?
ONA:
A je to tak zlé? Vždyť bych strašila s vámi.
ON:
Ale na něco zapomínáte. Nejsem z vašich. Jsem cizí. Tak cizí...
ONA:
Ach, neříkejte to!
ON:
Proč?
ONA:
Copak mě neprodali?
ON:
Ještě jste jim to neodpustila?
ONA:
Copak o to! Už dávno. Ale na to se nezapomíná.
ON:
Ne. Uvědomte si, že krev volá krev jen hlasem svých předků. Hlasu cizímu neodpovídá.
ONA:
Co to mluvíte?

ON:

Poznal jsem to dnes sám na vlastní kůži. Jak vzpurně mi vzkazovaly vaše kosti i klouby, že jsou jiné než ty, které vídám tam u nás! Zdálo se mi, že mi říkají: Jdi! Co tu chceš? Vždyť jsi cizí! A to mě tak popuzovalo, že bych se byl raději udusil, než vás pustil.

ON:

Tak vidíte!

ON:

Vidím. Jak jsem stár a sláb. A ještě tak cizí! Jen vy sama to nevidíte. Víte, kam by to vedlo?

ONA:

Jistě lépe než vy. Těch mladých a silných jsem měla už dost, a o našich nechci do smrti slyšet.

ON:

Jsem také jen člověk. Tohle už nepředěláme. Jistě bych se vám zhnusil. Vždyť se přece už znám.

ONA:

Smím se na něco zeptat?

ON:

Proč ne?

ONA:

Měl jste děti?

ON:

Měl.

ONA:

Kolik?

ON:

Pět!

ONA:

Pět dětí! A nepochopil jste, že dítě je všechno? Může se muž, třeba i sebehorší, zhnusit matce svých dětí?

ON:

Nevím.

ONA:

Tak vám to povím, ale pak mi to nevyčítejte! Ten, který byl otcem mého dítěte...: Ten byl starší než vy. Jistě starší než vy. Hlava se mu třásla a tekly mu sliny. Ale, vězte mi, opravdu mi to nikdy nebylo k smíchu: Ne. Nebylo. Tak vidíte. Vám se netřese hlava, vám netekou sliny. Ale co vlastně chcete? Mou hanbu? Co s ní? Jen mě, prosím vás, nepřerušujte! Máte oči a dovítíte se, že srdce mám také. Všecko by bylo možné. Proč ne? Vždyť jste muž. Ale kdo může vědět, co by z toho pak následovalo. To je právě to zlé. Co by z toho pak vzešlo? Ani já bych vám nezaručila, že by nevzešlo nic. Víím, že sám se mě neštítíte. Ale dítě! Vaše dítě! Představte si jen, v čem by musilo klíčit a kudy by procházely jeho nevinné oči, než by uzřely svět. K čemu by se tam tiskly jeho nevinné rty, než by začaly dýchat! Ach, vždyť by se zadusilo! Vždyť by musilo umřít. Snesl byste to? Ne. Sama teď vidím, proč to nemohu chtít. Jen mi nechte mou hanbu! Jen mi nechte mou prašivinu! Takhle aspoň mám něco. Pak bych neměla nic.

ON (*vnitřní hlas*):

A náhle se rozezpívaly všechny výšiny snů i hlubiny zádumčivosti a slyšel jsem zvony a šumění vod, chvění paprsků, procházejících chladným závojem smrti, kroky vůně a touhy, dech duhy a slz, nářek zašlého štěstí, stesk modliteb nevyslyšených a tu prosbu. Tu prosbu! A viděl jsem otevřenou knihu života s nepodepsanou, ale hotovou smlouvou, i duše či stíny, které čekaly, nesmějíce nic říci, je na to, co učiním sám. A čekaly na to i stěny a strop i měsíc a hvězdy.

ONA:

Mám strach.

ON:

Já také. Mám v sobě dva hlasy. Nevím, který z nich lže. Pravdou asi je to, co říká ten první. Ale nevím to jistě, a jak se zdá, nedovím se to, dokud nepřijde to", co má přijít.

ONA:

A...? A co?

ON:

To dítě.

Ona se rozpláče.

ON (*vnitřní hlas*):

Čí byly ty slzy? Co na tom! Ta duha, která měla z nich vyjít, už vyšla a objímala nás ve svém náručí. Objímala nás a hřála nás, opájejíc nás svou vznešenou září, svou milostí přesahující všechny pomysly lidské, a celou svou slávou jako osmero blahoslavenství. A byl bych se bál. Ale tajemná dlaň mi zakryla ústa a náhle jsem prožehl. Jen ona tu měla právo na všechno, nevyjímajíc mou ubohou bytost, můj poslední dech i všechnu mou krev. Na tom, čím jsem byl já, snad už opravdu nezáleželo. Čím jsem byl, tím jsem byl. A byl-li dán rozkaz, abych sám si ji bez otálení snesl se sloupu mramorového, sňal s ní oděni zlaté a přijal ji za svou, marně bych mu byl odporoval, neboť rozkaz je rozkaz a musil jsem jít.

Přistoupí k ní. Ona zvedne hlavu.

ONA:

Dítě...

ON:

Ale pak aspoň dvě! S jedním bylo by smutno...

K O N E C